



CENTAR
ZA ZELENE
POLITIKE

PREDŠKOLSKO

VASPITANJE I

OBRAZOVANJE U

REPUBLICI SRBIJI



IMPRESUM

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Republici Srbiji

Izdavač:
Centar za zelene politike

Autorka: Jelena Najdanović Tomić

Urednik: Aleksandar Vićentijević

Lektura: Jasmina Suša

Dizajn i prelom: Jelena Ognjenov

Štampa: Swa tim

Tiraž: 300

Godina izdanja: 2023

REZIME

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje prepoznato je kao ključni korak u razvoju deteta od strane međunarodnih institucija, poput Ujedinjenih nacija i Evropske unije. Jedan od Ciljeva održivog razvoja jeste upravo to da država treba da obezbedi kvalitetno i inkluzivno predškolsko obrazovanje kao pripremu za dalje obrazovanje. Pravni okvir za predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Republici Srbiji je u nadležnosti republičkog nivoa, kojim su regulisani kriterijumi za kvalitet vrtića. S druge strane, samo funkcionisanje, finansiranje i organizacija predškolskih ustanova je u nadležnosti lokalnih samouprava, tj. opština i gradova.

Samo polovina dece predškolskog uzrasta je obuhvaćena predškolskim obrazovanjem, što je mnogo manje nego u zemljama Evropske unije, gde se ovaj broj kreće od oko 85% do 100%. Pored toga, samo 10,5% dece iz siromašnijih porodica pohađa predškolske ustanove, a samo 7% dece iz romskih porodica. U prethodnom periodu došlo je do proširenja predškolske mreže, međutim i dalje postoji problem sa upisom dece u predškolske ustanove u gradskim područjima, naročito u mestima gde je došlo do nagle urbanizacije. Jedan od razloga za nizak nivo obuhvata kod marginalizovanih grupa jeste i sam način finansiranja predškolskih ustanova koje se 80% finansiraju iz budžeta lokalne samouprave, a ostatak finansiraju roditelji, što predstavlja veliki izdatak za najsiromašnije porodice.

U cilju povećanja obuhvata, Grad Beograd je uveo novu meru subvencionisanja boravka dece u privatnim vrtićima. Prvi problem sa ovom merom je u tome što za razliku od državnih vrtića, privatni vrtići mogu samostalno da odluče o ceni koju će naplatiti roditeljima. U nekim slučajevima, privatni vrtići naplaćuju i skoro tri puta veće cene roditeljima nego što bi se plaćao boravak u državnim vrtićima. Drugo, ova mera više košta i gradski budžet, tj. po detetu Grad izdvoji za trećinu manje za boravak deteta u državnom vrtiću nego u subvencionisanom privatnom. Takođe, na osnovu fokus grupe koja je organizovana za potrebe ove analize, došli smo do saznanja da su roditelji nezadovoljni uslugama u privatnim vrtićima, da se veliki deo sadržaja doplaćuje kroz takozvane premium pakete i da postoji veća fluktuacija vaspitača u privatnim vrtićima usled lošijih radnih uslova.

PRAVO DETETA NA OBRAZOVANJE I ZNAČAJ POHAĐANJA PREDŠKOLSKOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Dva najznačajnija međunarodna dokumenta na koja se oslanja zakonodavni okvir kojim se reguliše oblast predškolskog vaspitanja i obrazovanja (PVO) jesu *Konvencija o pravima deteta* i *Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija do 2030. godine*.

Konvencijom o pravima deteta (član 28) regulisano je pravo deteta na obrazovanje. U cilju postepenog postizanja ovog prava, a na osnovu jednakih mogućnosti, potrebno je učiniti osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za svu decu u zemljama potpisnicama (ugovornicama). U članu 18. ističe se da će strane ugovornice preduzeti odgovarajuće mere da obezbede da deca zaposlenih roditelja koriste usluge i kapacitete dečje zaštite koje im pripadaju.

Drugi značajan oslonac za razvoj zakonodavnog okvira u ovoj oblasti jesu *Ciljevi održivog razvoja*, od kojih se četvrti cilj odnosi na kvalitetno obrazovanje i glasi — *Osigurati inkluzivno i pravično, kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti doživotnog učenja za sve*, a jedan od indikatora u okviru ovog cilja glasi — *Do 2030. obezbediti da sve devojčice i dečaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom detinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju kako bi bili spremni za osnovno obrazovanje*.

U studiji *Rani razvoj – unapređenje javnih politika*, koju je izradio UNICEF još 2014. godine, ističe se da predškolsko vaspitanje i obrazovanje predstavlja pravo svakog deteta i globalnu obavezu utvrđenu *Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija do 2030. godine*. Ostvarivanje ovog cilja zahteva koordinaciju programiranja politika ranog razvoja dece unutar sistema obrazovanja vodeći računa o dostupnosti i kvalitetu usluga. Države članice Evropske unije postavile su cilj da do 2020. godine 95% dece uzrasta od četiri godine bude obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem.

Iz *Evropskog okvira kvaliteta* (2014) izvedeno je šest oblasti u okviru predškolskog vaspitanja i obrazovanja na koje bi kreatori politika trebalo neposredno da utiču radi unapređenja sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Svih šest pravaca delovanja trebalo bi da doprinesu unapređenju pristupa programima PVO, kao i kvalitetu tih programa:

1. Obezbeđeno mesto u vrtiću: pravo zakonski zagantovano svakom detetu;
2. Rukovođenje: usaglašene javne politike;
3. Predškolske ustanove: inicijalno obrazovanje, stalna stručna podrška, standardi rada;
4. Učenje i nastava: program, sadržaj, podrška pri učenju;
5. Finansiranje: subvencije, besplatni programi;
6. Praćenje i vrednovanje: akreditacija, eksterno vrednovanje.

Jedna od preporuka iz ove studije bila je da je potrebno povećati javno ulaganje u razvoj PVO. Ukupni rashodi za PVO se procenjuju na oko 0,65% BDP, (2014) – javni rashodi pokrivaju 0,5%, dok je 0,15% privatna potrošnja (učešće roditelja). Srbija troši manje na predškolsko vaspitanje i obrazovanje od zemalja EU – u proseku oko 0,8% BDP. Brojne opštine u Srbiji teško obezbeđuju dovoljno finansijskih resursa za PVO.

U Izveštaju Evropske komisije o ranom i predškolskom obrazovanju i vaspitanju navodi se da u Evropi postoje znatne razlike u uzrastu u kojem se deci garantuje mesto u PVO. U nekim zemljama ovo znači da je to zakonsko pravo, a u nekima da je obaveza. U sedam zemalja članica Evropske unije (u Danskoj, Nemačkoj, Estoniji, Letoniji, Sloveniji, Finskoj i Švedskoj) i u Norveškoj garantovano je mesto u PVO za svako dete od ranog uzrasta (od šest do 18 meseci). Mesto u PVO koje je javno subvencionisano garantuje se za uzrast od tri godine, ili malo ranije, u tri zajednice u Belgiji, u Češkoj, Španiji, Francuskoj, Luksemburgu, Mađarskoj, Poljskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu (u Engleskoj, Welsu i Škotskoj). Približno četvrtina evropskih vaspitno-obrazovnih sistema garantuje mesta za decu od četiri, pet ili šest godina za poslednju godinu ili dve godine PVO. Često je ta usluga direktno namenjena pripremi za osnovnoškolsko obrazovanje, pa je obavezna, kao što je to slučaj i u Srbiji.

U Evropi većina porodica plaća naknadu za predškolsko vaspitanje i obrazovanje za najmlađu grupu dece. Dostupnost besplatnih mesta u predškolskim ustanovama (PU) znatno se povećava za decu od treće godine, a ta se tendencija nastavlja sa svakom daljom godinom, pa je u većem delu Evrope poslednja godina PVO pre polaska u školu, tj. ono što se u Srbiji zove pripremni predškolski program (PPP), besplatna za svu decu.

Kako bi se osigurao pristup, usluge PVO treba da budu besplatne i mora postojati garantovano mesto za svako dete. Ovo treba da bude regulisano pravnim okvirom jer je u suprotnom ova usluga ograničena, liste čekanja su duge i nameću se složena pravila prednosti pri upisu. Trenutno se jedino u Letoniji

garantuje mesto u PVO, koje je javno finansirano za svako dete u dobi od jedne i po godine. U ostalim zemljama, većina roditelja mora da plati usluge PVO za decu najmlađe dobi.

Većina evropskih zemalja je uvela smernice za prednost pri upisu i smanjenje naknade za decu i porodice u nepovoljnom položaju. Najčešću ciljnu grupu čine deca koja žive u siromaštvu, a najčešći kriterijum jeste prihod domaćinstva koji se često kombinuje s brojem članova porodice. Zaseban kriterijum, iako je snažno povezan sa siromaštvom, čine samohrani roditelji.

PRAVNI OKVIR ZA FUNKCIONISANJE PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U REPUBLICI SRBIJI

Oblast predškolskog vaspitanja i obrazovanja regulisana je *Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, tzv. krovnim zakonom u obrazovnom sistemu Srbije, kojim se uređuju osnove sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja: principi, ciljevi, ishodi, standardi obrazovanja i vaspitanja, znanja, veština i stavova, zatim način i uslovi za obavljanje delatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, vrste programa obrazovanja i vaspitanja, kao i osnivanje, organizacija, finansiranje i nadzor nad radom ustanova obrazovanja i vaspitanja, radni odnosi zaposlenih u ustanovi i jedinstveni informacioni sistem prosvete.

Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju bliže se uređuje ova oblast kao deo jedinstvenog sistema obrazovanja i vaspitanja. Njime se reguliše rad predškolskih ustanova, grupa u vrtićima, prava i obaveze zaposlenih u ovim ustanovama (vaspitača, medicinskih sestara, rukovodilaca, stručnih službi) itd.

Pored toga, postoji i set pravilnika kojima se detaljnije reguliše oblast PVO.

Odgovornost za predškolsko obrazovanje i vaspitanje u Srbiji podeljena je između republičkog i lokalnog nivoa vlasti – Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) i lokalne samouprave (LSU). Ministarstvo prosvete je odgovorno za razvoj i usvajanje nacionalne predškolske politike, zakonskog okvira, standarda, programa i finansiranje obaveznog predškolskog programa (jedna godina pre 1. razreda), dok je LSU nadležna za osnivanje javnih predškolskih ustanova i obezbeđenje finansiranja. Lokalna samouprava ima veliku autonomiju u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, ali često ta

autonomija doprinosi nejednakostima između lokalnih samouprava (npr. nejednakosti u podršci deci iz osetljivih grupa i/ili finansijski doprinos predškolskom obrazovanju).

OSNIVANJE I RAD PRIVATNIH PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Potrebno je da privatni vrtić ispunjava uslove prema *Pravilniku o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove*, koji se u nekim slučajevima ne poštuje, što se može videti kod nekih privatnih predškolskih ustanova kada je u pitanju dvorište. U Pravilniku se, tako, navodi: Dvorište je otvoren, slobodan i zajednički prostor za decu, zaposlene i roditelje, služi za igru i učenje dece, a koristi se i za komunikacije i pristup pešaka. Veličina dvorišta iznosi najmanje 8 m² po detetu. *Dvorište mora biti ograđeno, i to u visini od najmanje 1,50 m. U slučaju da je ograda transparentna, dimenzije ispunava slobodnog prostora u poljima iznose najmanje 12 cm, pravac postavljanja pregrada vertikalna (bez horizontala). Otvaranje kapije treba da bude izvan domašaja dece, zaštićeno dodatnom sigurnosnom bravom. Dozvoljeno je postavljanje žive ograde u kombinaciji sa žičanom ogradom. Dvorište je locirano uz objekat predškolske ustanove i neposredno povezano sa ulazom u objekat. U okviru zelenih površina dvorišta napraviti zasad listopadnog drveća koje će omogućiti hlad za deo dvorišta u letnjem periodu, a zimi neće zaklanjati sunce. Travnate površine treba da zauzimaju 40% površine dvorišta. Prilikom izbora biljaka potrebno je izbegavati invazivne i alergene vrste.*

Pored toga što postoje vrtići koji su dobili dozvolu za rad, a ne zadovoljavaju uslove iz ovog *Pravilnika*, tj. uopšte nemaju dvorište, postoje i primeri kada vrtić iznajmi dvorište na neko određeno vreme samo dok traje proces akreditacije, a kasnije otkazu najam, tako da deca praktično nemaju dvorište.

DRUŠTVENA VIZIJA PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U SRBIJI

U *Strategiji razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine* ističe se da je predškolskom vaspitanju i obrazovanju, uprkos različitim sprovedenim aktivnostima i ostvarenom napretku u periodu do izrade ove *Strategije*, i dalje **prisutna razlika u pogledu obuhvata u zavisnosti od starosne grupe dece, kao i manjak kapaciteta ustanova da prime svu decu**. Odnosno, iako je ukupan procenat obuhvata dece predškolskog uzrasta u stalnom porastu (2002. godine 32%, 2009. godine 47,37%, 2011. godine 48,05%, 2012/2013. godine 49,72%, 2014/2015. godine 47, 45%, 2015/2016. godine 49,62%, 2016/2017. godine 52,30%, 2017/2018. godine 56,04%), u 2019. godini 6.740 dece je ostalo neupisano zbog popunjenosti kapaciteta, uprkos značajnom povećanju kapaciteta predškolskih ustanova i povećanog broja objekata.

Takođe, analizom trenutnog stanja primećuje se i nedovoljno razvijena svest građana o vaspitnoj i obrazovnoj ulozi PVO, jer se PVO još uvek u većoj meri posmatra kao „sistem za čuvanje dece“ predškolskog uzrasta, nego kao deo vaspitno-obrazovnog sistema RS.

Tek 50% dece je obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem u Srbiji. Čak i za decu uzrasta od četiri godine i stariju, stopa upisa je niska u poređenju sa upisnim ciljevima Evropa 2020 (95%). Upisne stope se u većini članica EU kreću 85-100%. U Srbiji je preko 80% dece iz dobrostojećih porodica upisano u programe predškolskog, nasuprot manje od 10% dece iz najsiromašnijih porodica. Obuhvat dece romske nacionalnosti u proseku iznosi samo 6%.

U kontekstu pravednosti i dalje su primetne dve negativne pojave: **razlike između jedinica lokalne samouprave (JLS) u pogledu obuhvata dece uopšte i obuhvata dece iz romskih naselja u Srbiji (koja su u najvećoj meri isključena iz predškolskog vaspitanja i obrazovanja)**.

Posebno značajna aktivnost koja doprinosi unapređenju kvaliteta PVO započeta je 2018. godine

usvajanjem nove programske koncepcije kroz *Pravilnik o osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*). Doprinos unapređivanju i osiguranju kvaliteta očekuje se i primenom usvojenih standarda kompetencija vaspitača, novih standarda kvaliteta rada ustanova i sl.

Pored poboljšanja efikasnosti PVO, prepoznaje se potreba i za diversifikacijom predškolskih programa, odnosno za daljim unapređivanjem i operacionalizacijom strateških mera i aktivnosti. S tim u vezi, važno je uložiti dodatne napore u obezbeđivanju **podrške za JLS za optimizaciju lokalne mreže vrtića** i pružanje relevantne podrške predškolskim ustanovama u razvoju i sprovođenju kratkih i diversifikovanih programa kako bi se uspostavila sistemski rešenja.

Konceptualizacija i primena sistema akreditacije predškolskih ustanova, takođe, predstavljaju važno pitanje.

Željeno stanje u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja podrazumeva dalji razvoj sistema PVO u susret potrebama dece i porodice, kao podrške dobrobiti i celovitom razvoju dece predškolskog uzrasta, a u skladu sa principima PVO (dostupnost, demokratičnost, otvorenost, autentičnost, razvojnost) kroz:

- obezbeđivanje **šire dostupnosti različitih programa i oblika vaspitno-obrazovnog rada** sa decom ranog uzrasta, a prema utvrđenim potrebama dece i porodica, i mogućnostima lokalne zajednice;
- pružanje **podrške svim porodicama u ostvarivanju vaspitne funkcije** i dalje razvijanje sistema dodatne podrške deci i porodicama kojima je ona potrebna;
- podršku **jačanju profesionalnih kompetencija stručnog kadra** za refleksivnu praksu i pedagoške inovacije, u skladu sa polazištima i vrednostima koncepcije PVO (u okviru sistema inicijalnog obrazovanja, kao i sistema stručnog usavršavanja i profesionalnog razvoja zaposlenih);
- ostvarivanje blagih prelaza, odnosno obezbeđivanje **kontinuiteta iskustava dece i porodice u obrazovnom kontekstu i razvijanje odnosa sa drugim delovima u sistemu obrazovanja** (škola), zajednicom (institucije kulture, zdravstva, socijalne zaštite), lokalnom samoupravom i širom društvenom zajednicom;
- stvaranje **nediskriminatornog, podsticajnog okruženja u kome se razvija demokratska kultura**;

- kontinuirano **unapređivanje sistema praćenja, vrednovanja, podrške** i izveštavanja na nivou predškolske ustanove i sistema u celini.

U Strategiji razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine definišu se dva opšta cilja, jedan za preduniverzitetsko obrazovanje, a drugi za visoko obrazovanje.

U okviru opšteg cilja 1: *Povećani kvalitet nastave i učenja, pravednost i dostupnost preduniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja i ojačana vaspitna funkcija obrazovno-vaspitnih ustanova* pokazatelji su povećanja obuhvata dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, računajući povećanje obuhvata dece pripremnim predškolskim programom.

A u okviru ovog opšteg cilja definisan je poseban cilj 1.9: *Unapređena infrastruktura i mreža ustanova u preduniverzitetskom obrazovanju i vaspitanju i ustanova učeničkog standarda gde je prva aktivnost*, koja podrazumeva analizu stanja ustanova preduniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja i izrada predloga za adaptaciju, rekonstrukciju, nadogradnju i izgradnju objekata preduniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja.

U *Akcionom planu za period od 2021. do 2023. godine*, za sprovođenje *Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine*, predviđa se da se obuhvat dece PVO sa 57,38% u 2020. godini podigne na 60% u 2023. godini. Načelno je pomenuta izgradnja novih vrtića, ali bez konkretizacije, kako u *Strategiji*, tako i u *Akcionom planu* za sprovođenje *Strategije*.

U uvodnom tekstu *Akcionog plana za period od 2021. do 2023. godine* za sprovođenje *Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine* naglašeno je da *Akциони plan*, kao dokument javne politike, operacionalizuje opšte i posebne ciljeve postavljene *Strategijom*, definiše prioritete u pogledu vremena ostvarivanja konkretnih mera i aktivnosti, precizira neophodna finansijska sredstva za njihovo sprovođenje i postavlja pokazatelje na nivou efekata, ishoda i rezultata.

U daljoj razradi aktivnosti 1.9. iz *Strategije*, u *Akcionom planu* nalazi se aktivnost *1.9.1.10. Izgradnja i opremanje predškolskih ustanova i za potrebe realizacije novih Osnova programa PVO*.

Iz sredstava ugovorenih zajmova i kredita realizuje se projekat *Inkluzivno predškolsko obrazovanje i vaspitanje sredstvima Međunarodne banke za obnovu i razvoj*. U okviru Projekta planirano je da se otvori oko 17.000 novih mesta u urbanim i ruralnim sredinama (u 30 lokalnih samouprava) kroz kombinaciju nove gradnje, proširenja postojećih predškolskih ustanova i prenamenu ili unapređenje

drugih javnih zgrada, kao što su osnovne škole (ili druge zgrade koje su dostupne u opštini), kao i kroz nabavku nameštaja, nastavnih materijala, opreme i uređenja igrališta.

Obuhvat dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem raste tokom vremena u svim starosnim grupama. Tako je obuhvat dece uzrasta od šest meseci do tri godine porastao je na maksimalnih 28,1% u 2019. godini. Povećava se i obuhvat dece uzrasta od tri do pet i po godina predškolskim obrazovanjem. U 2019. godini iznosio je 66,4%. Istovremeno, stopa učešća u PVO na nivou Evropske unije u 2019. godini, za učenike od četiri godine do polaska u obavezno obrazovanje na osnovnom nivou iznosila je 95,7%. Uprkos stalnom porastu stope učešća, obuhvat je i dalje daleko ispod mnogih komparatora, ciljanih vrednosti u *Strategiji razvoja obrazovanja u Srbiji 2020* (dvostruki obuhvat na uzrastu od četiri do šest godina i pun obuhvat predškolskim programom), kao i ispod novog standarda EU (96% za decu stariju od četiri godine).

Pravednost i dalje predstavlja značajan izazov jer samo 10,5% dece iz dela najsiromašnije populacije pohađa PVO, a samo 7% dece iz romske populacije je upisano u PVO.

Iako je pripremni predškolski program obavezan za svu decu uzrasta od pet i po do šest i po godina, statistički podaci pokazuju da je trenutna stopa obuhvata 96,4%. Ciljna vrednost od 100%, postavljena *Strategijom razvoja obrazovanja i vaspitanja u Srbiji 2020. godine*, nije dostignuta. Oni koji nedostaju do potpunog obuhvata uglavnom su deca iz osetljivih grupa, posebno ona iz porodica nižeg socio-ekonomskog statusa, kao i deca koja pripadaju romskoj manjini. Pripremni predškolski program uveden je još 2006. godine, kao obavezan program, u trajanju od četiri sata dnevno, devet meseci. Predstavlja prvi deo obaveznog obrazovanja i besplatan je. Raspoloživi kapaciteti su dovoljni za potpuni obuhvat, s obzirom na to da se ovaj program odvija u predškolskoj ustanovi i u osnovnoj školi.

KAPACITETI PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA

Kapaciteti u predškolskom obrazovanju se postepeno povećavaju u poslednjih nekoliko godina, ali, i pored toga, oni nisu dovoljni, niti su ravnomerno raspoređeni.

Povećanje ukupnog kapaciteta PVO omogućeno je zahvaljujući sve većem broju privatnih predškolskih ustanova. Suštinski razlog za to jeste subvencionisanje privatnih predškolskih ustanova. Program predškolskog vaspitanja i obrazovanja u 2020/2021. godini organizovan je u 456 predškolskih ustanova

(162 državne i 294 privatne) i 2.825 objekata (2.412 državnih i 413 privatnih) sa ukupno 10.074 vaspitno-obrazovne grupe, u odnosu na 2016. godinu, kada je broj državnih predškolskih ustanova bio isti (162), dok je broj privatnih ustanova bio znatno manji (172). Postojeći kapaciteti predškolskih ustanova, kako privatnih tako i državnih, nisu dovoljni da ispune zahteve ili ne postoji dobro razvijena predškolska mreža. Nedostatak kapaciteta posebno je izražen u velikim urbanim sredinama, a posebno u Beogradu. U 2019. godini u predškolskim ustanovama bilo je 5,2% više dece preko optimalnih kapaciteta. Pored toga, značajan broj dece čekao je priliku da se upiše (6740 dece na tzv. listi čekanja u 2019. godini). Njihov broj premašuje još 3,07% sadašnjih kapaciteta. U nekim mesnim zajednicama deca nisu uključena u PVO jer je mreža predškolskih ustanova nerazvijena ili neravnomerno raspoređena.

	Ukupno	Gradska područja	Ostalo
Broj upisane dece	224,563	182,640	41,923
Deca upisana preko kapaciteta	11,680	10,371	1,309
Deca koja nisu upisana zbog prenaseljenosti	6,902	6,454	448

Izvor: SORS (2019)

U manje razvijenim opštinama privatne predškolske ustanove su retke. Razlog tome može biti činjenica da su javni kapaciteti dovoljni i zadovoljavaju potrebe na lokalnom nivou. Međutim, čak i ako u ovim opštinama ima dovoljno kapaciteta, predškolske ustanove nisu dostupne deci koja žive u udaljenim područjima.

FINANSIRANJE PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA

- Način na koji se finansira PVO: Finansiranje sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja odvija se sa republičkog i lokalnog nivoa, kao i kroz participaciju roditelja.

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (član 187) i Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom (član 11) u budžetu Republike Srbije obezbeđuju se sredstva za:

- Ostvarivanje pripremnog predškolskog programa u godini pred polazak u školu u trajanju od četiri sata, devet meseci u godini, u sedištu i van sedišta ustanove;

- Ostvarivanje predškolskog programa za rad sa decom sa smetnjama u razvoju i invaliditetom;
- Ostvarivanje predškolskog programa za rad sa decom na bolničkom lečenju;
- Naknadu troškova programa za decu bez roditeljskog staranja, za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i za decu korisnika novčane socijalne pomoći.

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (član 189) i Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom (član 11, tačka 8) propisuje se da se u budžetu jedinice lokalne samouprave obezbeđuju sredstva za:

- Ostvarivanje delatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja (poludnevni i celodnevni boravak, ishrana, nega i preventivna zaštita dece predškolskog uzrasta) u visini do 80% od ekonomske cene programa po detetu;
- Sredstva za plate zaposlenih u predškolskoj ustanovi, naknade i druga primanja, socijalne doprinose na teret poslodavca, otpremnine, kao i materijalna pomoć zaposlenima;
- Rashode za pripremni predškolski program osim onih za koje se sredstva obezbeđuju u budžetu Republike Srbije i ostale tekuće rashode;
- Ostvarivanje dodatne podrške detetu i učeniku u skladu sa mišljenjem Interresorne komisije, osim onih za koje se sredstva obezbeđuju u budžetu Republike Srbije;
- Regresiranje troškova boravka u predškolskoj ustanovi dece iz materijalno ugroženih porodica;
- Stručno usavršavanje zaposlenih;
- Prevoz dece i njihovih pratilaca radi pohađanja pripremnog predškolskog programa na udaljenosti većoj od dva kilometra;
- Prevoz, smeštaj i ishranu dece i učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i njihovih pratilaca, bez obzira na udaljenost mesta stanovanja od škole.

- Prevoz zaposlenih;
- Kapitalne izdatke;
- Zaštitu i bezbednost dece i učenika.

Finansiranje predškolskih usluga vrši se na osnovu ekonomske cene, koju obračunava JLS na način utvrđen zakonom i Pravilnikom kojim se utvrđuju kriterijumi za utvrđivanje ekonomske cene programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja u predškolskim ustanovama. Strukturu ekonomske cene čine sledeći rashodi: 1) zarade zaposlenih i drugi rashodi zaposlenih koji se utvrđuju u skladu sa zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu; 2) troškovi poslovanja.

STUDIJA SLUČAJA - BEOGRAD

Za potrebe ove analize organizovana je fokus grupa roditelja koji imaju decu u vrtićima kako bi se obezbedili autentični podaci o stanju u beogradskim vrtićima iz perspektive roditelja. U razgovoru su učestvovali roditelji koji imaju decu u državnim i privatnim vrtićima, kao i roditelji čija su deca pohađala i državne i privatne vrtiće.

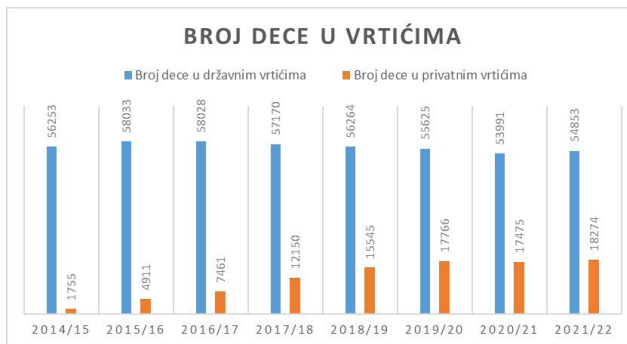
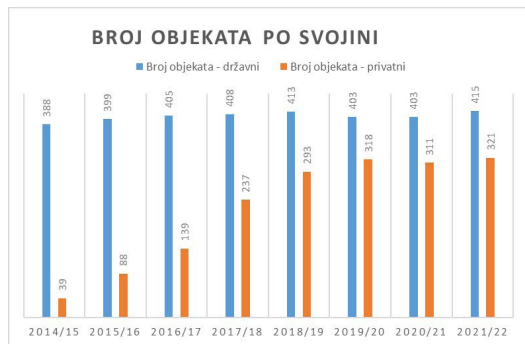
POVEĆANJE OBUHVATA DECE PREDŠKOLSKIM OBRAZOVANJEM I VASPITANJEM U BEOGRADU KROZ ULAGANJE U PRIVATNI SEKTOR

U Beogradu je problem nedostatka kapaciteta izražen u najvećoj meri. Prošle godine je bilo prijavljeno oko 20.000 dece za oko 14.000 mesta u javnim predškolskim ustanovama. Nedostatak kapaciteta u državnim vrtićima doveo je do ekspanzije privatnih predškolskih ustanova u Beogradu, naročito nakon uvođenja javno-privatnog partnerstva (JPP) putem sistema vaučera, koji omogućavaju da se deca za koju nema mesta u državnim vrtićima upisuju u privatne. Tim vrtićima država subvencionisuje 80% ekonomske cene boravka dece kada pohađaju vrtić, a ako odsustvuju, subvencionisani deo iznosi 50%, dok ostatak moraju da nadoknade roditelji

https://www.infostan.rs/files/Interventne_mere_Sluzbeni_list_125_21.pdf.pdf

Nakon uvođenja vaučera, u Beogradu se broj dece uzrasta od šest meseci do šest i po godina, upisane

u privatno predškolsko vaspitanje i obrazovanje, skoro utrostručio u roku od tri godine, pa je u 2018. godini bilo upisano 15.180 (21,3%) dece. Slično se povećao i broj privatnih predškolskih ustanova, sa 72 predškolske ustanove sa 85 ogranaka u 2015. godini na 211 predškolskih ustanova sa 290 ogranaka u 2018. godini.



Propisi koji regulišu JPP između lokalnih samouprava u Srbiji i privatnih predškolskih ustanova nisu jasno definisani. Pojedinačne lokalne samouprave imaju značajnu slobodu u tome kako pristupiti JPP, pa se način na koji se to radi u praksi značajno razlikuje. Privatne predškolske ustanove moraju da ispune iste standarde kvaliteta kao i javne predškolske ustanove, ali nisu obavezne da daju prioritet ugroženim ili marginalizovanim porodicama u svom upisu, bez obzira na posebne sporazume sa LSU. Način na koji se subvencionise boravak dece u privatnom vrtiću podrazumeva da roditelji sami uplate celu sumu cene vrtića, posle čega im JLS taj iznos refundira. Pošto se ta refundacija na početku čeka dva meseca, to praktično znači da roditelji treba da imaju dovoljno novca da prva dva meseca finansiraju ekonomsku cenu vrtića i dodatni iznos koji svaki privatni vrtić određuje za jedno ili dva deteta. Pored toga, u privatnim vrtićima se naplaćuju i različite dodatne usluge, npr. pozorište, tako da je za dvoje dece, po slobodnoj proceni roditelja učesnika u fokus grupi, potrebno u prva dva meseca pohađanja vrtića izdvojiti oko 1.000 evra samo za osnovnu uslugu dok ne bude uplaćen novac od subvencija. To znači da roditelji iz kategorije siromašnih i većina romskih porodica ne mogu da koriste ovu uslugu jer nemaju dovoljno novca da finansiraju boravak dece u prva dva meseca, tako da javno-privatno partnerstvo smanjuje dostupnost i pravednost predškolskog vaspitanja i obrazovanja umesto da ih povećava, što je bila osnovna namena uvođenja ovog servisa. Već pomenuta činjenica da, prema *Zakonu o predškolskom vaspitanju i obrazovanju* (član 13), prednost pri upisu imaju deca iz osetljivih grupa, a ova mera nije obavezna za privatne predškolske ustanove, dodatno potvrđuje da ovako postavljen sistem JPP ne doprinosi ostvarivanju proklamovanih principa dostupnosti kvalitetnog

obrazovanja za svu decu, kao ni većoj pravednosti vaspitanja i obrazovanja. Najveći gubitnici su upravo najranjiviji slojevi stanovništva, kao npr. deca iz romske populacije, koje ima veoma malo i u državnim vrtićima, a u privatnim je nema uopšte.

Da bi se dete upisalo u privatni vrtić, potrebno je da dobije odbijenicu iz državnog vrtića. Do ove godine, sa odbijenicom dobijenom u bilo kojoj opštini na teritoriji grada Beograda roditelji su mogli upisati dete u željenoj opštini. To je omogućavalo različite zloupotrebe i neravnomerno popunjavanje kapaciteta državnih vrtića, pa je od ove godine uvedeno pravilo da se dete može upisati u privatni vrtić samo u opštini u kojoj je dobilo odbijenicu, čime se delimično smanjila, ali ne i potpuno otklonila mogućnost zloupotrebe.

KVALITET RADA PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Postoje nedoumice oko predškolskog programa koji se realizuje u nekim predškolskim ustanovama, s obzirom na to da je program morao biti verifikovan od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Prema Zakonu o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, (član 15) u pitanju su jedinstvene *Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta“* koje su u obavezi da realizuju sve predškolske ustanove, a pri tome, postoji jedan broj privatnih PU koje rade i reklamiraju svoj rad isključivo na osnovu nekih drugih programa (NTC sistem, Montessori, Valdorf itd.).

PROBLEM JE U TOME ŠTO DRŽAVA, IAKO DOBRIM DELOM FINANSIRA RAD PRIVATNIH VRTIĆA, NE OSTVARUJE UVID U KVALITET RADA VRTIĆA.

Tri osnovna mehanizma države kojima se osigurava i prati kvalitet u obrazovno-vaspitnom sistemu, pa i u privatnim vrtićima jesu:

1. spoljašnje vrednovanje kvaliteta rada, koje vrše spoljašnji evaluatori Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja na osnovu okvira

kvaliteta u kome su definisani standardi i pokazatelji kvaliteta rada ustanova;

2. samovrednovanje koje vrši sama ustanova, tj. zaposleni na osnovu istog okvira kvaliteta koji se koristi i za spoljašnje vrednovanje;
3. poseban stručno-pedagoški nadzor koji obavljaju prosvetni savetnici Ministarstva po planu ili po prijavi.

Iako prosvetna inspekcija, koja je zadužena za praćenje zakonitosti rada, dolazi u privatne vrtiće, kao i sanitarna inspekcija, koja prati higijensko-zdravstvene uslove, ne postoji kontrola kvaliteta rada privatnih vrtića. Prema članu 49. *Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, za sve ustanove obavezno je obezbeđivanje kvaliteta rada ustanove kroz samovrednovanje i spoljašnje vrednovanje rada ustanove, a obavlja se stručno-pedagoškim nadzorom Ministarstva i od strane Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.

U skladu sa *Pravilnikom o vrednovanju kvaliteta rada ustanove*, samovrednovanje treba da se sprovodi svake godine, a spoljašnje vrednovanje jednom u šest godina u svakoj predškolskoj ustanovi u Srbiji. Iako je prvi *Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanova* donet 2012. godine i od tada postoji obaveza spoljašnjeg vrednovanja kvaliteta rada ustanova, do sada u Beogradu nijedna privatna predškolska ustanova nije vrednovana od strane spoljašnjih evaluatora Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Nema podataka o tome da li se u privatnim vrtićima sprovodi proces samovrednovanja. Poseban stručno-pedagoški nadzor u privatnim vrtićima nije planiran, već se ostvaruje samo po prijavi.

KVALITET RADA PRIVATNIH I DRŽAVNIH VRTIĆA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA

Za sagledavanje kvaliteta rada državnih i privatnih vrtića važna je perspektiva zadovoljstva roditelja koji su osnovni korisnici usluga predškolskih ustanova. Iz njihove perspektive, kvalitet državnih i privatnih vrtića nije ujednačen i ponekad više zavisi od pojedinaca koji rade sa detetom, nego od sistemskog pristupa, koji se primenjuje u ustanovi.

Problem prebukiranosti javlja se u državnim i u privatnim vrtićima.

Bez obzira na subvenciju Grada, roditelji moraju da doplaćuju iznos u privatnim vrtićima, a cena se razlikuje u različitim vrtićima.

ZADOVOLJSTVO RODITELJA PROGRAMOM RADA

Jedna majka je iznela loše iskustvo sa jednim beogradskim privatnim vrtićem, koji pripada lancu od nekoliko vrtića iste privatne predškolske ustanove. Presentacija i promocija vrtića je bila veoma dobra, pominjala se individualizacija u radu sa decom i Montessori sistem. Roditelji su videli odličan prostor, prezentovan im je jelovnik i dodatne aktivnosti, npr. učenje engleskog jezika od druge, a nemačkog od četvrte godine, gimnastika, muzičke aktivnosti i sl. Od svega prezentovanog jedino su usluge higijene i ishrane bile u skladu sa očekivanjima roditelja na osnovu prezentacije.

Kvalitet rada sa decom zavisio je isključivo od pojedinačnih vaspitačica koje su se veoma često smenjivale, tako da je, kako je vreme prolazilo, bio sve lošiji. U ovom vrtiću više se pažnje poklanja *slici o kvalitetu* jer su vaspitačice bile u obavezi da popunjavaju radne listove koji su deo dečjeg portfolija, ukoliko deca to nisu uradila. Inače, sadržaj portfolija u ovom vrtiću čine uglavnom šabloni koje vaspitačice seku, a deca ih lepe na odgovarajuće mesto. U realnosti, kvalitet rada je znatno lošiji od onoga kako je predstavljen *na papiru*.

Situacije konflikata sa elementima nasilja u slučaju deteta majke, učesnice u fokus grupi, nisu rešene na zadovoljavajući način u ovom vrtiću.

Nema kreativnosti, deci se ne pružaju mogućnosti za istraživanje i učenje, roditelji stiču utisak da se ovde samo *servisiraju* deca do dolaska roditelja i ispunjavaju obavezujući protokoli.

S druge strane, majka čije je dete išlo u mlađu jaslenu grupu u drugom privatnom vrtiću ima veoma pozitivno iskustvo, a sada kada njeno dete pohađa državni vrtić, smatra da se nedovoljno radi sa decom, naročito u pripremnom predškolskom programu, jer ima informacije da deca u privatnom vrtiću uče slova, imaju domaće zadatke i sl.

Ova pogrešna praksa da deca uče slova u PPP je dosta raširena u privatnim, a prisutna je i u ponekim državnim vrtićima. Opismenjavanje dece je u domenu osnovnoškolskog obrazovanja, a ne predškolskog.

Državni vrtići su od strane određenog broja roditelja i dalje doživljeni kao *servis za čuvanje dece*, mada to važi samo za jedan vrtić, a u razgovoru sa drugim roditeljima dolazi se do saznanja da je u drugim državnim vrtiću situacija bolja. Majke su zadovoljne radom u tim vrtićima, ali smatraju da je unutrašnji i spoljašnji prostor neadekvatan, u grupama ima po 30-oro dece, a dvorišni prostor mora da se koristi na smenu.

Problem je i dalje dnevna dinamika spavanja dece jer neka deca imaju potrebu za spavanjem, a neka nemaju. Ne postoji prostor u kome bi deca koja ne spavaju tokom dana provodila vreme, kao ni vaspitača koji bi se bavili njima.

Problem u državnim vrtićima predstavlja tzv. *roditeljski dinar* jer roditelji plaćaju veliki deo potrošnog materijala: ubruse, papir za crtanje, plastične čaše, maramice (što proizvodi veliki otpad koji se teško razgrađuje jer se u jednom vrtiću potroši oko 1000 čaša mesečno, a tokom pandemije i više), kao i opremu, npr. klima-uređaje.

Izlazak dece napolje i igra u dvorištu jesu mnogo češća praksa u državnim vrtiću, dok je to u privatnom vrtiću, po proceni majke, samo jednom mesečno (u odgovarajućim vremenskim uslovima: kada je nisko zagađenje, ne pada kiša, ne duva vetar...).

U privatnim vrtićima se, takođe, plaćaju svi dodatni sadržaji, koji se deci veoma sugestivno nude (odlazak u pozorište, posete muzejima, spavanje tokom noći uz vaspitačicu, zabave i sl.), a cena je izražena u evrima. Uprkos dodatnoj zaradi koju vrtići ostvaruju na taj način, vaspitačice za izlete u okviru Beograda ne dobijaju nadoknadu.

U nekim privatnim predškolskim ustanovama postoje kategorije tzv. *socijalnih paketa* (Grad refundira) i *premijum paketa* (roditelji plaćaju punu cenu) u kojima je mnogo širi repertoar usluga, ali su i pravila ponašanja dece fleksibilnija i zahtevi za poštovanjem pravila manji. Time se deca od najranijeg uzrasta svrstavaju u dve kategorije u odnosu na koje se razlikuje i kvalitet i obim usluga. Sa roditeljima se ne razgovara o eventualnim problemima u ponašanju deteta, već im se prenosi povratna informacija da je uvek sve dobro bez obzira na eventualne probleme.

U nekim privatnim vrtićima komunikacija roditelja sa vaspitačicama se odvija uvek u prisustvu koordinatorke vaspitačice, nikada direktno sa vaspitačicom. Prilikom dolaska, dete preuzima vaspitačica zadužena za to i dete se predaje roditeljima na kraju dana.

UČEŠĆE RODITELJA U ODLUČIVANJU O ŽIVOTU I RADU VRTIĆA

Učešće roditelja u odlučivanju o životu i radu vrtića i grupe u privatnim vrtićima praktično ne postoji. Ne podržava se druženje dece i roditelja van vrtića. Jedna majka čak stiče utisak da je to zabranjeno. U državnim vrtićima je situacija različita — od toga da se na sastanku Saveta roditelja ne govori o renoviranju vrtića, a posle dva dana stigne informacija da se vrtić izmešta na dva meseca, do situacije u kojoj se jako vodi računa o potrebama roditelja, pa oni participiraju u mnogim odlukama o životu i radu vrtića. Uprava vrtića dosta radi preventivno kako bi izašla u susret potrebama porodica.

PROSTOR I OPREMA

Većina državnih vrtića nema adekvatan prostor: vaspitne grupe su prevelike, a unutrašnji i spoljašnji prostor nije dovoljan, ali je opremljenost dobra i oprema je u funkciji rada sa decom. U privatnim vrtićima neka oprema služi samo za *pokazivanje*, a ne za dečju igru i učenje. Iako je roditeljima rečeno da su u privatnom vrtiću grupe od osmoro do desetoro dece zbog poštovanja principa individualizacije u radu, ispostavilo se da to nije tačno jer su grupe u stvarnosti bile brojnije, npr. 18-oro dece broji grupa, a u sobi postoji osam kreveta, tako da majka ima utisak da se deca odvikavaju od dnevnog spavanja u veoma ranom uzrastu od, na primer, dve i po godine, zbog nedostatka kreveta, tako da ponekad po dvoje dece spava u istom krevetu, a neka deca spavaju na podu.

Dvorišta u nekim privatnim vrtićima ne postoje, a najčešće nisu u skladu sa normativima. Ipak, ni svi državni vrtići nemaju dvorišta, npr. oni koji se nalaze u stambenim zgradama. Takođe, ni dvorišta svih državnih vrtića nisu odgovarajuća po veličini i opremljenosti. Sami objekti imaju problem s grejanjem, loše su izolovani, a klime se ne uključuju, naročito u tekućem periodu, kada je na snazi poziv za štednju eklektične energije.

U državnim vrtićima razlike u opremljenosti su veoma velike — dok neki vrtići nemaju skoro ništa u dvorištu, neki su izuzetno dobro opremljeni savremenim mobilijarom.

FINANSIRANJE IZ UGLA RODITELJA

Glavni problem je refundacija jer Grad refundira 28.000 dinara, a cene privatnih vrtića kreću se i do 40.000, a tu razliku moraju da nadoknade roditelji. Takođe, roditelji u slučaju bolesti deteta i nedolaska u privatni vrtić plaćaju 550 dinara po danu, pa je to razlog da veliki broj dece dolazi u vrtić i kad je bolestan. U državnom vrtiću dani izostanka dece se ne naplaćuju uz lekarsku potvrdu ili rešenje o godišnjem odmoru, a bez tih dokumenata se toleriše izostanak do pet dana bez nadoknade.

Prošle godine cena privatnih vrtića je iznosila 240 evra, tako da roditelji moraju imati fond za dva meseca dok ne stigne novac od države, pa to za dva deteta iznosi oko 1.000 evra.

Pored sume koju subvencioniše država, roditelji u privatnom vrtiću plaćaju još prosečno oko 100 evra mesečno do pune cene vrtića i za dodatne sadržaje (odlazak u pozorište, muzej, filharmoniju i drugo). Privatni vrtići na 10 dana izostanka deteta određuju popust za nadoknadu, ali kada dete ne ide ceo mesec u vrtić, roditelji plaćaju razliku u iznosu od oko 10.000 dinara.

FINANSIRANJE IZ UGLA GRADA BEOGRADA

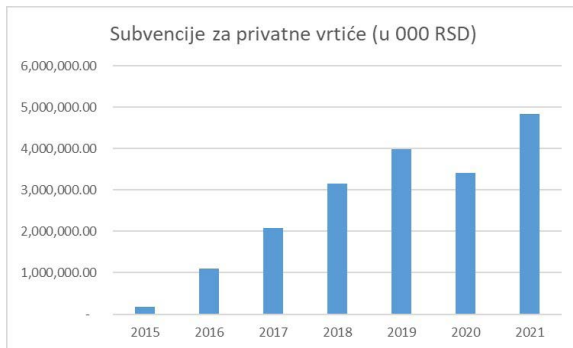
Grad Beograd iz budžeta finansira kako državne predškolske ustanove tako i subvencije za boravak u privatnim predškolskim ustanovama. Ukupni izdaci za predškolsko vaspitanje u 2022. godini iznosiće 21 milijardu dinara, odnosno skoro 180 miliona evra. Posle javnog saobraćaja, ovo je druga najveća stavka u budžetu Grada.

Izdaci za predškolsko vaspitanje se sastoje od ukupnih troškova za sve predškolske ustanove, subevncije za boravak u privatnim vrtićima, kao i investicije za nove vrtiće.

Od uvođenja subvencija za boravak dece u privatnim vrtićima, iznos za subvencije je porastao sa 172 miliona dinara na 5 milijardi dinara.

S druge strane, izgradnja novih vrtića je značajno manja od planirane. Naime, od 2019. do 2024. godine Grad je planirao da finansira preko 4,1 milijarde dinara, kako bi se izgradilo oko 30 novih objekata za predškolske ustanove. Međutim, svake godine izvršenje je značajno manje od onog koje je

predviđeno: zaključno sa 2021. godinom izvršeno je oko 20% predviđenih sredstava. Takođe, u 2022. godini je planirano da bude oko 1 milijarde dinara. Međutim, opredeljena sredstva su rebalansom skoro prepolovljena. Trenutno, nema dostupnih podataka o izvršenju, tako da je moguće da je realizacija projekata još manja.



Pored toga, troškovi državnog vrtića po detetu su značajno manji. Iako bi na papiru trebalo da su cene koštanja iste, trošak Grada po detetu značajno se razlikuje. Na osnovu naše analize, došli smo do podatka da su u 2021. godini izdaci po detetu u državnim vrtićima bili za 38% manji nego subvencije u privatnim vrtićima. (Analiza je napravljena tako što smo od ukupnih troškova za predškolske ustanove oduzeli prihode i podelili sa brojem upisane dece. U nekoliko izveštaja Državne revizorske institucije Srbije jasno je naznačeno da ovi prihodi uopšte ne treba da budu prikazani u budžetu jer se ne odnose na iste.)

Međutim, razlog za to je što državni vrtići prevashodno nemaju kapacitet da povuku sav novac, koji im je predviđen budžetom. Kada se i to uzme u obzir, jasna je računica da su troškovi iz budžeta po detetu i dalje značajno povoljniji u državnim vrtićima nego u privatnim.

ZAPOSLENI U PRIVATNIM PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA

Majke smatraju da privatne vrtiće otvaraju, uglavnom, poslovni ljudi, *biznismeni*, isključivo zarad profita, a ne stručnjaci u ovoj oblasti, koje vlasnici angažuju *pro forma* da bi ispunili uslove za akreditaciju. S obzirom na to da je ovo oblast od posebnog društvenog interesa i da je država u velikoj meri uređuje i

kontroliše, pitanje je kakav interes imaju poslovni ljudi za ulaganje u ovu bazično neprofitnu delatnost i kako oni tu ostvaruju profit.

Vaspitačice u svim privatnim vrtićima se veoma često menjaju i zbog toga nisu baš posvećene radu. Ponekad su izložene mobingu, rade pod velikim pritiskom da zadrže posao, bez stvarne mogućnosti odlaska na bolovanje i sa zahtevima da u neposrednom radu sa decom provode osam, a ne šest sati kao što je praksa u državnom vrtiću. Radno vreme zaposlenog u ustanovi regulisano je članovima 159. i 160. *Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* kroz 40-časovnu radnu nedelju na sledeći način:

„Puno radno vreme zaposlenog u ustanovi iznosi 40 sati nedeljno.

U okviru punog radnog vremena u toku radne nedelje, norma neposrednog rada vaspitača tj. vreme koje vaspitač provodi u aktivnostima sa decom je:

1. 30 sati neposrednog vaspitno-obrazovnog rada sa decom u predškolskoj ustanovi;
2. 20 sati neposrednog vaspitno-obrazovnog rada sa decom u pripremnom predškolskom programu, u poludnevnom trajanju u predškolskoj ustanovi, odnosno osnovnoj školi;
3. 20 sati neposrednog vaspitno-obrazovnog rada sa decom na ostvarivanju različitih programa i oblika, u poludnevnom trajanju u predškolskoj ustanovi.“

Ostatak radnog vremena predviđen je za pripremu za rad, vođenje dokumentacije, stručno usavršavanje i druge poslove.

Najčešće je plata veća u državnom vrtiću. Majke koje imaju kontakt sa vaspitačicama, zaposlenim u privatnim vrtićima, kažu da su međuljudski odnosi uglavnom loši, a postoji i interno ocenjivanje rada, koje stvara dodatni pritisak zaposlenima.

Neposredni rad sa decom u privatnim vrtićima često prelazi zakonsku normu, pa se ponekad od sedam do osam sati neposrednog rada sa decom dnevno, naročito kada je neko od drugih vaspitača odsutan, radi bez pauze, tj. sa decom se provodi osam sati i više, ali se ne dobija nadoknada za prekovremeni rad u vidu novca ili slobodnih dana. Vreme do pune norme od 40 sati, namenjeno za pripremu za rad, vaspitači u držanim vrtićima provode uglavnom kod kuće, dok je u privatnim vrtićima vaspitačica najčešće u obavezi da celokupno radno vreme provodi u ustanovi.

Zdravstveno osiguranje nije uvek obezbeđeno, pa je odlazak na bolovanje skoro nemoguć, odnosno zaposleni se podstiču da u slučaju lakših bolesti (prehlada i slično) koriste slobodne dane, ali se prema mišljenju sagovornika (vaspitačica u privatnom vrtiću) evidencija o tome ne vodi ažurno. U slučaju ozbiljnijih bolesti, refundiraju se troškovi lečenja u privatnim zdravstvenim ustanovama.

Mogućnosti za stručno usavršavanje, koje je obaveza svih zaposlenih, u privatnim vrtićima su različite, a država nije dosledna u odnosu na obuke koje organizuje Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a koje su obavezne za sve predškolske ustanove, npr. privatni vrtići su bili obuhvaćeni obukom za primenu novih *Osnova programa predškolskog vaspitanja „Godine uzleta“*, a nisu obukom za samovrednovanje, što je proces obavezan u svim predškolskim ustanovama.

Učesnici fokus grupe su predložili da se preispitaju i pooštre kriterijumi za otvaranje privatne predškolske ustanove, da osnivač mora da bude stručno lice i da se uslovi rada izjednače sa uslovima u državnim vrtićima.

Posebno su pomenuli problem diskriminacije prilikom upisa u državni vrtić majki koje su nezaposlene ili su izgubile posao, pa moraju da upišu dete u privatni vrtić koji košta oko 350 evra. U nekim državnim vrtićima dva zaposlena roditelja sa prosečnim ili iznadprosečnim primanjima u privilegovanom su položaju u pogledu plaćanja u odnosu na nezaposlene majke.

Roditelji su se, na kraju, zapitali zbog čega se ne otvaraju u Beogradu novi državni vrtići dok se u isto vreme subvencioniraju privatni vrtići, koji se otvaraju u velikom broju, tj. stvaraju se lanci privatnih vrtića, što indirektno govori o značajnom profitu koji se ostvaruje.

PREPORUKE

U *Strategiji razvoja obrazovanja u Republici Srbiji* istaknuto je da u prethodnom periodu nisu rešena dva značajna problema: razlike između jedinica lokalne samouprave u pogledu obuhvata dece uopšte i obuhvata dece iz romskih naselja u Srbiji, koja su u najvećoj meri isključena iz predškolskog vaspitanja i obrazovanja. U Beogradu su prisutna oba problema i zato su preporuke podeljene na dva nivoa: preporuke za nacionalni nivo i preporuke koje se odnose na Beograd.

Kako bi se poštovali principi na kojima počiva naš sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja (dostupnost, demokratičnost, otvorenost, autentičnost, razvojnost), preporučuju se sledeće mere:

PREPORUKE ZA NACIONALNI NIVO

- Kontinuirano podizanje kvaliteta rada predškolskih ustanova treba da bude podržano na različite načine, kako je i predviđeno *Akcionim planom za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine*. Još jedna od mera koje bi uticale na povećanje kvaliteta rada predškolskih ustanova jeste češće spoljašnje vrednovanje kvaliteta rada državnih vrtića kako bi se u većini ustanova ujednačio kvalitet. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u školskim upravama nema dovoljan broj zaposlenih prosvetnih savetnika/spoljašnjih evaluatora za ovaj posao, ali postoje savetnici-spoljni saradnici Ministarstva zaposleni u školama i predškolskim ustanovama, koji su obučeni da obavljaju neke od poslova prosvetnih savetnika, pa mogu biti angažovani da pružaju podršku predškolskim ustanovama, prate i procenjuju kvalitet njihovog rada.
- Potrebno je dosledno poštovati uslove za akreditaciju kako državnih tako i privatnih vrtića i redovno kontrolisati ispunjenost tih uslova jer postoje situacije, naročito kod privatnih vrtića, kada su ti uslovi ispunjeni na početku, a kasnije izostaju. Neophodno je kontinuirano pratiti i procenjivati kvalitet rada privatnih vrtića kroz proces spoljašnjeg vrednovanja, organizovan od strane Ministarstva i preduzimanje odgovarajućih mera na osnovu uvida ostvarenih kroz spoljašnje vrednovanje kvaliteta rada predškolskih ustanova.
- Iako postoji nekoliko kategorija porodica koje mogu da ostvare pravo na besplatan boravak dece u vrtiću, i dalje je obuhvat dece iz romske populacije u predškolskom vaspitanju i obrazovanju veoma mali i u državnim i u privatnim vrtićima, pa bi trebalo raditi na boljem informisanju roditelja iz romske populacije o značaju PVO i mogućnostima i načinima na koje mogu da ostvare besplatan ili subvencionisani boravak dece u predškolskim ustanovama.
- Potrebno je razmotriti kriterijume za ostvarivanje prava na besplatni vrtić i proširiti listu dece koja to pravo mogu da ostvare. U skladu sa *Pravnikom o bližim uslovima i načinu ostvarivanja prava na finansijsku podršku porodica sa decom* („Sl. glasnik RS”, br. 58/2018), pored dece bez roditeljskog staranja u starateljskim i hraniteljskim porodicama koje ne ispunjavaju uslove za dečji dodatak, dece sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom, dece korisnika novčane socijalne pomoći, potrebno je razmotriti kojim još kategorijama porodica bi trebalo omogućiti pravo na besplatan boravak u

vrtiću. To bi trebalo da bude obaveza države, a ne dobra volja pojedinih lokalnih samouprava.

- Iako se ove preporuke odnose na celu Srbiju, one su posebno značajne za Beograd, gde je broj državnih i privatnih predškolskih ustanova najveći, ali je, takođe, i broj dece koja bi trebalo da budu obuhvaćena predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem najveći, tako da su u Beogradu i problemi o kojima je pisano u ovaj analizi najizraženiji.

PREPORUKE ZA BEOGRAD

Urađena je analiza stanja beogradskih državnih predškolskih ustanova u odnosu na potrebne kapacitete (prostorne i ljudske) i na osnovu toga procena potreba za adaptacijom, proširivanjem, nadogradnjom, opremanjem, izgradnjom novih objekata i analiza potrebnih finansijskih sredstava za to.

Ova finansijska sredstva bi mogla delimično da se obezbede iz sredstava kojima se u Beogradu subvencionišu privatni vrtići, čiji bi se broj smanjivao s porastom broja državnih vrtića, da bi u perspektivi, kada se obezbede dovoljni kapaciteti u državnim vrtićima, bilo potpuno ukinuto subvencionisanje privatnih vrtića.

- Roditelji čija deca pohađaju subvencionisane privatne vrtiće ne treba da plaćaju privatnim vrtićima više nego roditelji u državnim. Zato predlažemo da se **uvede gornja granica cene boravka dece u subvencionisanim vrtićima**, koja bi bila ista kao i u državnim.
- Na osnovu analize, napravili smo scenario koji jasno pokazuje da se dugoročno više isplati da se ulaže u državne vrtiće, nego da se nastavi sa praksom subvencija privatnih ustanova. Naime, pod pretpostavkom rasta troškova za 3% godišnje, Grad Beograd bi mogao u državnim vrtićima, sa jasnim planom, za 10 godina da izgradi 12.000 novih mesta za 20 milijardi dinara. Iako bi u prvih pet godina Grad morao da izdvaja više sredstava, posle pete godine već bi počeo da ostvaruje uštede. Za 10 godina, Grad bi godišnje mogao da uštedi oko 2 milijarde dinara zato što bi manje isplaćivao subvencije. Istovremeno, otvorio bi se prostor za bolje uslove u državnim vrtićima u vidu renoviranja već postojećih prostora i boljih uslova rada za zaposlene.

Subвенције су добре као прелазно решење, али дугорочно не решавају проблем недостатка капацитета деце у државним вртићима. Град мора да интензивно крене у план изградње нових вртића како би свој деци био обезбеђен адекватан боравак у предшколским установама.

Subвенционисани приватни вртићи морају да плаћају запослене минимално у једнаком износу као и у државним предшколским вртићима, што је детерминисано Законом о платним разредима.

Dugoročno обезбедити бесплатan boravak u predškolskim ustanovama.

Neophodno je u narednom periodu raditi sa donosiocima odluka, na lokalnom i nacionalnom nivou, radi unapređenja kvaliteta predškolskih ustanova. Takođe, ključno je da se poveća obuhvat dece, naročito kod najranjivijih kategorija stanovništva. Na osnovu analize stiče se jasan uvid u to da investicije u državne vrtiće istovremeno omogućavaju kvalitetnije obrazovanje i predstavljaju manje opterećenje za gradski i kućni budžet.

